BUSINESSMACEDONIA

БИЗНИС ЕТИЧКИ КОДЕКС

водич за
Македонската деловна
заедница

BUSINESS ETHICS CODE

guideline for
Macedonian Business
Community

2012 December Skopje, Macedonia

Скопје, Македонија 2012 декември

Во соработка со
In cooperation with

БИЗНИС ЕТИЧКИ КОДЕКС

водич за
Македонската деловна
заедница

BUSINESS ETHICS CODE

guideline for
Macedonian Business
Community

Поддржано од
Supported by

Бизнис Етичкиот кодекс го составија претставници и експерти од:

- *Бизнис Конфедерација на Македонија*
- *Државна Комисија за Спречување на Корупција*
- *Координативно Тело за Општествена Одговорност на Претпријатијата*
- *Занаетчиската Комора на Република Македонија*
- *Стопанските Комори*

Business Ethic Code was assembled by representatives and expert of:

- *Business Confederation of Macedonia*
- *State Commission on Prevention of Anticorruption*
- *Coordinative Body on Corporate Social Responsibility*
- *Chamber of crafts of republic of Macedonia*
- *Chambers of Commerce*

СОДРЖИНА

За брошурата
Порака
Изјави за поддршка
Намена на Бизнис етичкиот кодекс
Бизнис Етички Кодекс
Што е бизнис етика
Целта и насоките од бизнис етиката
Етички принципи за извршните одбори
Основни насоки за Бизнис етичкиот кодекс
1.Принципи за општествена одговорност
2.Професионални односи и врски
3.Операционализациски принципи
4.Администрирање на Бизнис етичкиот кодекс
Развивање и имплементација на Бизнис етичкиот кодекс
Интернет извори за бизнис етика
Улогата на антикорупциските субјекти

CONTENT

About the booklet
Message
Statements of support
Scope
Business Ethic Code
What is business ethics
Purpose. of the guideline for business ethics
Ethical пrinciples for business executives
Basic guidelines for a business code of ethics
1.Principles of Social Responsibility
2.Professional relationships
3.Operating principles
4.Administration of a Business code of ethics
Developing and implementing Business code
On-line business ethics sources
Important Anti-corruption stakeholders

За брошурата

Брошурата за бизнис етиката е помошен прирачник за развој и примена на Бизнис етичкиот кодекс за деловната заедница во Македонија. Целта на брошурата е да создаде фер, транспарентен и конкурентен бизнис во Македонија, кој е обременет со нетолерантни и коруптивни практики. Основната идеја на Кодексот е да развие посилна етика во работните односи, со цел зголемување на конкурентноста и иновативноста на фирмите во оваа земја, што ќе претставува важна и активна поддршка за членството на Македонија во ЕУ. Со цел компаниите да обезбедат професионален и сигурен сервис, тие мора да ја делат заедничката визија, целите и вредностите што ќе ја подобрат нивната посветеност, ентузијазам и ефикасност за подобар бизнис, овозможувајќи подобро учење и споделување на добрите практики. Брошурата за бизнис етиката беше развиена преку серија работни сесии во кои беа вклучени македонски и словачки експерти од бизнис секторот, професори од Факултетот за економски науки и владини претставници.

Бизнис етичкиот кодекс е дел од проектот „Мерење на деловниот индекс" предводен од Бизнис конфедерацијата на Македонија (БКМ) и Бизнис алијансата на Словачка (БАС) од 2012 година, со цел да се подигне свеста за важноста помеѓу македонските и странските бизниси, македонската Влада и граѓаните.

About the booklet

The Booklet for Business Ethics is an assistance manual for developing and applying a business code of ethics in Macedonia. It is aimed at creating a fair, transparent and competitive business environment in Macedonia, which is particularly intolerant of corrupt practices. The main idea of the Code is to develop stronger ethics working relations for increasing competitiveness and innovation of the companies in this country, which is important and active support for Macedonian membership in EU. In order to provide companies with a professional and reliable service, they must share common vision, aims and values which will enhance commitment, enthusiasm and effectiveness of whole business sector, allowing them to learn from each other and share good practice. The Booklet for Business Ethics was developed through a series of working sessions which involved Macedonian and Slovak experts from the business sector, professors of the the Faculty of economy and Government officials.

Business Ethics Code is a part of the project "Corruption Perception Index" leaded by Business Confederation of Macedonia (BCM) and Business Alliance of Slovakia (BAS) since 2012 with objective to raise the awareness of the importance of ethical business conduct among Macedonia and foreign businesses, Macedonian government and citizens.

Изјави
за поддршка

Државната комисија за спречување на корупцијата во 2011 година потпиша Меморандум за соработка за взаемна поддршка за спречување на корупцијата и судирот на интереси со претставници од девет комори и асоцијации од бизнис заедницата вклучувајќи ја и Бизнис конфедерацијата на Македонија. Исто така Државната комисија ги донесе и Државните програми за спречување на корупцијата и судирот на интереси 2011 – 2015, каде што е таргетиран и приватниот сектор со низа мерки и активности за борба против корупцијата. Врз основа на ова Државната комисија ја поддржува бизнис заедницата и ја поттикнува на проактивен однос во преземањето мерки за етичко однесување и намалување на ризиците од корупцијата во нејзиното работење.

Претседател на ДКСК - Г-ѓа. Љубинка Корабоска

Statements
of support

State Commission for Prevention of Corruption in 2011 signed a Memorandum of Understanding for mutual support for Prevention of corruption and conflicts of interest with representatives of nine chambers and associations from the business community, including the Business Confederation of Macedonia. State Commission also adopted national programs for prevention of corruption and conflict of interest 2011 - 2015, which is targeting private sector with is range of measures and activities for struggle corruption. On this basis the State Commission supports business community and encourages a proactive attitude in ensuring ethical behavior and reduce the risks of corruption in its operations.

President SCPC - Mrs.Biljana Bosevska

Деловниот етички кодекс претставува компас за правилно деловно одлучување и инструмент за комуницирање на вредностите на компанијата, на нејзините принципи и етички практики. Преку негово усвојување и спроведување им давате на вашите вработени и деловни партнери јасни насоки за посакуваниот начин на работење. Исто така, им покажувате на сите дека имате намера да работите на етички и социјално одговорен начин и дека го очекувате истото од нив. Ова создава доверба кај инвеститорите, вработените, партнерите, потрошувачите и клиентите. Истражувањата покажаа дека компаниите со дефинирана посветеност кон етичките принципи покажуваат подобри финансиски резултати. Тие се исто така поефикасни во идентификување на своите ризици и нивно спречување, и се подобро опремени за решавање на проблемите пред да ескалираат во скапи и сложени кризи.
Александар Николов
Претседател на Националното координативно тело за општествена одговорност на претпријатијата

-Претседател на КТООП - Г-дин. Александар Николов

The business ethics code represents a compass for sound corporate decision-making, and a tool to communicate company's values, principles and ethical practices. By adopting and implementing it you empower your employees and business partners with clear guidance on the desired way of doing business. You also show everybody that you intend to act in an ethical and socially responsible manner and that you expect the same from them. This inspires trust among investors, employees, partners, consumers and clients. Research has shown that companies with a defined commitment to ethical principles do better financially. They are also more effective in identifying their risks and preventing them, and are better equipped to resolve difficulties before they escalate into costly and complex crises.
Aleksandar Nikolov
President of the National Coordinating Body on Corporate Social Responsibility

-President NCBCSR - Mr. Aleksandar Nikolov

Имајќи ја во предвид комплексноста на корупцијата како евидентен проблем, неспорна е потребата од здружување на сили, ресурси и експертиза на надлежните јавни институции, од една страна, и приватниот сектор од друга страна, во оваа чувствителна област на нејзино превенирање и спречување, и се разбира градење на интегритет.
Сојузот на стопански комори на Македонија, како водечки претставник на интересите на малите и средните претпријатија во Р.Македонија, ја поздравува и поддржува идејата за донесување и имплементирање на ваков Бизнис Етички Кодекс, наменет за приватниот сектор, како една неформална збирка на морални и етички правила за водење бизнис.
Имено за успешно превенирање и борба против корупцијата, како важен предуслов за зголемување на конкурентноста, профитабилноста и иновативноста на малите и средни претпријатија во Р.Македонија, покрај почитувањето на важечката позитивна законска регулатива, потребно е и следење на еден ваков Бизнис Етички Кодекс и на механизмите за негово спроведување.
Се надеваме дека овој Бизнис Етички Кодекс, како иницијален етички документ наменет за приватниот сектор, во голема мера ќе придонесе и во изградбата на интегритетот, како способност за поседување на највисоки професионални стандарди и вредности (одговорност, посветеност, чесност, доверливост, отчетност, компетентност), на приватните компании во целина, но и на вработените индивидуи во овие компании, како поединци.
Од горенаведените причини Сојузот на стопански комори на Македонија, како еден од поактивните учесници во процесот на будење на свеста кај приватните компании за потребата од транспарентно и етичко однесување т.е за потребата од нивна општествена одговорност, како предуслов за одржлив развој на истите, ја нагласува својата посветеност и отвореност за соработка во оваа чувствителна област на борба против корупцијата и градење на интегритет.

Сојуз на Стопански Комори на Р. М.
Директор Г-дин. Митко Алексов

Taking into account the complexity of corruption as evident problem, undisputed is the need for joining forces, resources and expertise of the relevant public authorities, on one hand, and the private sector on the other, in this sensitive area of her struggling and prevention, and of course building integrity.
Macedonian Chambers of Commerce, as leading representative of the interests of small and medium enterprises in the Republic of Macedonia, welcomes and supports the idea of adoption and implementation of this Business Ethics, intended for the private sector as an informal set of moral and ethical rules for doing business.
Namely ,for successful prevention and fight against corruption as an important precondition for increasing the competitiveness, profitability and innovation of SMEs in Macedonia, despite the respect of the current positive legislation ,it is necessary to follow this kind of Business Code of Ethics and the mechanisms for its implementation.
Hopefully this Business Code of Ethics, as an initial ethical document ,intended to the private sector, will significantly contribute for building integrity, also will have ability to possess the highest professional standards and values (responsibility, commitment, honesty, confidentiality, accountability, competence), for private companies in general and employed individuals in these companies, as individuals.
From the above mentioned reasons, Alliance of Chambers of Commerce of Macedonia , as one of the active participants in the process of awakening awareness of the private companies, for the necessity for transparent and ethical behavior, e .t.c the need for of their Corporate Social Responsibility, as a precondition for sustainable development of the same, emphasizes their commitment and openness for cooperation in this sensitive area ,against corruption and building integrity.

Mitko Aleksov
Executive Director of Alliance of Chambers of Commerce of Macedonia

ФЕНИ Индустри е посветена на поставување на високи етички норми во сите сегменти на своето работење. Концептот на општествена одговорност, кој во себе ги интегрира и етичките аспекти на поддршката на човечките права, односот кон животната средина, релациите со локалната заедница, транспарентноста и антикоруптивните практики е темел на нашето работење и дел од нашата корпоративна култура. Меѓутоа, ние одиме чекор понатаму и преку нашите деловни активности и позитивни општествено одговорни практики делуваме и на нашите деловни партнери во насока на препознавање и прифаќање на етичките стандарди. На таков начин градиме конзистетност во нашата определба за постојано подобрување и истовремено влијаеме на свеста за потребата за почитување на етичките норми во бизнисот и пошироко, придонесувајќи за креирање на деловно опкружување со високи етички стандарди.

-ФЕНИ Индустри - Директор Г-дин. Никола Ризов

Feni Industries is dedicated to the placement of high ethical standards in all segments of its operations. The concept of social responsibility, integrating all the ethical aspects of support for human rights, the treatment of the environment, relations with the local community, transparency and anticorruption practices is the foundation of our business and part of our corporate culture. However, we go a step further and through our business activities and positive socially responsible practices act and our business partners in terms of recognition and acceptance of ethical standards.Based on consistency we build our commitment to continuous improvement and at the same time raise the awareness of the need to respect ethical standards in business and beyond, contributing to creating a business environment with high ethical standards.

-FENI Industry - Mr. Nikola Rizov

Деловното етичко однесување   во Македонија е иднината на сите нас учесници во општествениот ,културниот и социо-економскиот живот, ние во Прилепска пиварница вложуваме во нашето деловно опкружување почитувајки ги домашните и интернационалните стандарди и деловни правила.
Ја повикуваме македонската деловна заедница да ги следи нашите примери и да ја применува деловната етика како свој уникатен модел за водење профитабилен бизнис.

Прилепска Пиварница - Г-дин . Сашко Самарџиоски

Прилепска Пиварница

Business Ethics in Macedonia is the future of all of us,as a role-players in the social, cultural and socio-economic life, we the Prilep brewery invest in our business environment respecting domestic and international standards and business rules.
We invite macedonian business community to follow our examples and to apply business ethics as its unique model for running a profitable business

-Prilep Brewery - Mr. Sasko Samardzioski

ФАРМАХЕМ PHARMAHEM

Како лидер на еден тим што силно се залага за промоција на етичките норми во деловното работење, верувам дека секој поединец е одговорен и може да позитивно да влијае на пошироката заедница и со својот пример да покаже дека долгорочно гледано само етичкото однесување е одржливо.
Апелирам до сите чинители на бизнис секторот во Р. Македонија заеднички да дадеме свој придонес кон остварување на зедничката цел, растеретување од стегите кои се последица на корупцијата во општеството.

Г-ѓа. Марјонка Јанеска
Извршен Директор

As a leader of a team that is strongly committed to promotion of ethical norms in business, I believe that each individual is responsible and can positively impact on the community and with his example to show that is long term run is only ethically sustainable.
I appeal to all stakeholders of the business sector in R. Macedonia jointly to contribute towards achieving the common goal, relief from is constraints that are is consequence of corruption in society.

-PHARMAHEM - Mrs. Marjonka Janeska
Executive Director

Почитувани,
Особено ми е чест да Ви изразам честитки и благодарност за смелоста да се зафатите со реализација на овој проект кој е основен за воспоставување на здрави темели во бизнис односите помеѓу македонските трговски друштва, владата и граѓаните како и бизнис односот со странските партнери.
Во регионот и нашата држава одамна е изгубен сенсот за етичко однесување, ХАОСОТ стана нормален начин на оптштење меѓусебе под мотото дека тоа е ДЕМОКРАТИЈА.
Бизнис етичкиот кодекс е азбука која секој треба да ја знае и да ја применува во пракса ака сака да остварува резултати и успеси во своето работење.

Со почит,

„Макам-транс" - Биљана Муратовска
Генерален секретар

Respected
I'm very pleased to express congratulation and gratitude for the courage to deal with the implementation of this project which is fundamental for establishing a sound foundation in the business relations between the Macedonian companies, government and the citizens and the business relations with foreign business partners.
In the region ,also In our country, long time ago been lost the sense of ethics, chaos has become a normal manner of communion, with each other, under the motto that it is a democracy.
Business Code of Conduct is the alphabet that everyone needs to know and to apply in practice if wants to realize results and successes in their work.

Sincerely,

-MAKAMTRANS - Mrs. Biljana Muratovska
General Secretary

Воспоставувањето на бизнис етика во македонската економија е повеќе од важно, Ние во МИКРОСАМ вложуваме во нашето деловно опкружување почитувајки ги правилата и Законите на Република Македонија, вложуваме во едукацијата на македонските граѓани, активно ја спроведуваме деловната етика на компанијата.
Ја потикнуваме мекедонската деловна заедница да ги следи нашите примери и да ја применува деловната етика како сопствен модел за водење профитебилен бизнис.

МИКРОСАМ - Г-дин. Димитар Богданоски

Establishment of the business ethics in the Macedonian economy is more important. In MIKROSAM we are investing in our business environment ,respecting the rules and laws of the Republic of Macedonia. Investing in the education of Macedonian citizens, means actively implementation of the company's business ethics.
Our company encourage the Macedonian business community to follow our examples and to apply business ethics as its own model running through profitable business.

-MIKROSAM - Mr. Dimitar Bogdanovski

Етичкиот бизнис кодекс, на што како заложба, филозофија и практика, се темели работењето и развојот на Адора Инженеринг, ја има клучната важност за стабилноста на компанијата, како што од квалитетот на градежните материјали, зависи цврстината и безбедноста на нашите градежни објекти.
Свесни за значењето на етиката, и покрај суровите принципи на пазарот и конкуренцијата, во релациите со вработените, купувачите, бизнис партнерите, локалните и државни институции, граѓаните, асоцијациите и општеството, наш приоритет е почитувањето на правилата за етичко, морално, чесно, фер, здраво и респектабилно однесување со еднакви можности за сите и акцент на борбата против митото и корупцијата. Притоа како општестено одговорна компанија, во фокусот на нашата стратегија и практика е изразеното чувство на грижа за другите членови на заедницата, на кои тоа им е најпотребно.
Со амбиција да сме дел од етички и морално здраво општество, почнувајќи од секој вработен до менаџментот на компанијата, наш приоритет е да изградиме етичка деловна култура и неа да ја применуваме во сите сегменти на работењето и дејствувањето на Адора Инженеринг. Наша цел е на тој начин да обезбедиме одржлив развој на компанијата, просперитет на поединците и на општеството и да дадеме добар пример за останатите компании во Македонија.

-АДОРА Инжинеринг - Г-дин. Ванчо Чифлиганец

ADORA Inzenering

Code of Business Conduct, as such commitment, philosophy and practice is based on the operation and development of Adora Engineering and it has a crucial importance for the stability of the company, such as the quality of construction materials that depends on the strength and safety of our buildings.
Aware of the importance of ethics, despite the harsh market principles and competition in relations with employees, customers, business partners, local and state agencies, citizens, associations and society, our priority is to respect the rules of ethical, moral, honest, fair healthy and respectable behavior with equal opportunities for all and focus on the fight against graft and corruption. Moreover as social responsible company, the focus of our strategy and practice is expressed the feeling of concern for the other members of the community, that it is most needed.
Our ambition is to be part of the ethically and morally healthy society, from each employee to the management of the company, our priority is to build an ethical business culture and it can apply in all segments of the operations and activities of Adora Engineering. Our goal is thus to ensure the company's sustainable development, prosperity of individuals and society and to give a good example for other companies in Macedonia.

-ADORA Inzinering - Mr. Vanco Cifliganec

Занаетчиската комора на Република Македонија (скратено ЗКРМ) ги застапува интересите на занаетчиските стопански субјекти регистрирани на територија на Република Македонија. Со цел зголемување на конкурентноста и иновативноста на бизнис заедницата поебно занаетчискиот сектор ние како ЗКРМ ги поддржуваме сите иницијативи и активности кои се во насока на создавање на фер, транспарентен и конкурентен бизнис во Македонија. Занаетчиите во Македонија кои низ времето се поистоветуваат со еснафството , при што еснафот бил секогаш симбол за чесност, морал, одговорност каде што дадениот збор имал големо значение. Следејќи ја историјата и фактот дека етичкото работење е дел од занаетчиството силно ја поддржуваме оваа идеја и со задолство ќе дадеме свој придонес како поддршка на Вашите напори. Според нас подеднакво е значајно овој принцип да биде применувам како од големите компании така и од малите бизниси за да создадеме едно фер бизнис опкружување и на тој начин да бидеме подобри и поконкурентни на пазарот.

Занаетчиска Комора на Република Македонија
Г-ѓа. Оливија Штерјова

Chamber of crafts of Republic of Macedonia represents is interests of the craftsmen commercial entities registered is the territory of the Republic of Macedonia. In order to increase the competitiveness and innovation of business community screw craft sector ,we like to support all initiatives and activities that are aimed for creating a fair, transparent and competitive business in Macedonia. Artisans in Macedonia through time coincide with trades people, where the guild was always is symbol of honesty, morality, responsibility where the verbal promises had a great importance. Following the history and the fact that ethical operation is part of the crafts,we strongly support this idea and its our pleasure to support your efforts. According to us, is is equally important this principles be applied as from in large companies and in the small businesses which create a fair business environment and thus will create better and more competitive market

Chamber of Crafts of Republic of Macedonia
Mrs. Olivija Sterjova

Офис плус е претријатие кое преку своето секојдневно деловно работење вложува максимални напори во градењето на концептот за бизнис етика. Деловната етика е повеќе од важна за нашата Македонската економија да оди напред.

Нашиот основен придонес кон погоре изјавеното е примената на Законите на РМ, додека нашето целосно работење се темели врз нашите напори во спроведување на деловната етика во претпријатието.

Ја поддржуваме македоснаката бизнис заедница во борбата против корупцијата и во поставување на Етичкиот кодекс.

Офис Плус - Г-дин. Звонко Биџовски

OFFICE PLUS

Office Plus is an Enterprise which through its daily business operations is making effort in building of the concept of business ethics. Business ethics is more important for our Macedonian economy to move forward.

Our main contribution to above mention, means also respecting the Laws of the Republic of Macedonia, while our full operation is based on our efforts in the implementation of business ethics in the organization

We are supporting the Macedonian business community in the fight against corruption and in the setting up of the Code of Ethics

-Office Plus - Mr. Zvonko Bidzovski

Етичкото однесување или управување треба да го опфати системот преку кој поединецот, претпријатието или државата ги донесува и спроведува одлуките при реализирањето на своите цели.
Тоа треба да се темели на принципите и практиките на одговорност, транспарентност, етичко однесување, почитување на интересите на сите засегнати страни, како и на почитувањето на прописите и законите при донесувањето и спроведувањето на одлуки.
Компаниите како битен сегмент на општественото и економското делување во секоја држава, се битен фактор во креирањето на политиката, но и моделот на однесување кон пазарот, граѓаните и сите засегнати страни во едно општество.
Прифаќањето на одредени норми како позитивни и нивно промовирање како пример во заедницата, и од друга страна неприфаќањето и осудувањето на сите негативни појави како корупцијата и неодговорното однесување на личности или организации е предуслов за одржлив развој и позитивен развој на едно општество.
ДОНИА доо – Прилеп, како компанија изјавува дека ја поддржува секоја иницијатива во правец на борба против корупцијата и градење на етичко однесување и управување

ДОНИА - Г-дин. Дражен Котески

Ethical behavior or management system should the system through which the individual, company or state, adopts and implements decisions in realizing their goals. It should be based on principles and practices of accountability, transparency, ethical behavior, respect the interests of all stakeholders, as well as compliance with the regulations in the process of making decision. Companies as an important segment of social and economic activity in each country, are important factor in policy making, but also t pattern of market behavior towards citizens and all stakeholders in the society. Acceptance of certain norms as positive and promoting them as an example in the community, and on the other hand rejection and condemnation of all negative phenomena such as corruption and irresponsible behavior of individuals or organizations is prerequisite for sustainable development and the positive development of a society.
DONIA doo - Prilep, as the company states that it supports any initiative towards combating corruption and building ethics and management.

-DONIA- Mr. Drazen Koteski

Македонија неодамна прослави 20 години од независноста карактеризира со предизвиците на транзиционата економија, етнички конфликти и аспирација да стане членка на ЕУ. Борбата против сиромаштијата, намалување на невработеноста и за решавање на етничките тензии треба да биде на врвот на агендата во претстојните години. Подобрена комуникација помеѓу креаторите на политики, бизнисите и граѓаните со одржување етички и морално однесување и покажување на грижа и почит еден за друг мора да биде состојка во создавањето на заедничкиот успех.
Двосмисленатa и способна да се справи со неизвесност солидната бизнис заедницата ја раководи конкурентноста на земјата. И покрај одредени етички и морални стандарди дилеми креирани во период на транзиција, бизнисмени те треба да бидат способни за наоѓање сили во традиција, култура и семејни вредности кога донесуваат деловни одлуки, тие тоа треба да го сторат за нив самите, нивните вработени и за целата заедница.

ТАРГЕТКОМУНИКАЦИИ - Г-ѓа. Светлана Петровска

TARGETCOMMUNICATIONS

Macedonia recently celebrated 20 years of independence characterized with the challenges of a transitional economy, ethnic conflicts and the aspiration of becoming a EU member state. Fighting poverty, decreasing unemployment and resolving ethnic tensions should be on the top of the agenda in upcoming years. Improved communication between policy makers, businesses and citizens by keeping ethical and moral behavior and showing care and respect one for each other is a must have ingredient in creating a joint success.
The ambiguity and capability to deal with uncertainty created a solid business community that drives country competitiveness. Despite of certain ethical and moral standard dilemmas created in a transition period, business executives should be capable of finding strengths in tradition, culture and family values when making business decisions; they should do so for themselves, their employees and the whole community.

TARGETCOMMUNICATIONS - Mrs. SvetlanaPetrovska

Бизнис Етичкипт Кпдекс, какп залпжба, филпзпфија и практика, се темели вп секпјдневнптп рабптеое на Стппанската Кпмпра на Северп-Западна Македнпнија. Земајќи ги вп предвид принципите и кпнкуренцијата на пазарпт, кпи вп пдредени мпменти мпжат да бидат дпста сурпви, припритет на бизнис заедни-цата, аспцијации, државни инстутиции и пппштествптп вп целина, треба да биде ппчитуваоетп на правилата за етичкп, мпралнп и респектабилнп пднесуваое спрема другите, сп акцент на бпрбата прптив МИТОТО И КОРУПЦИЈАТА.
Сп цел да сме дел пд етичкп и мпралнп здравп пппштествп, Стппанската Кпмпра на Северп-Западна Македнпнија гп ппдржува Бизнис Етичкипт Кпдекс, сп штп пп-мага вп изградбата на етичка делпвна култура вп нашетп пппштествп.

Г-дин. Фатмир Битичи

Стопанска Комора на Северо-Западна Македонија

Business Code of Ethics, as a commitment, philosophy and practice, is based in daily operation of the Economic Chamber of North-West Macedonia. Taking into account the principles and competition in the market, which in some moments can be quite severe, the priority of the business community, associations, government institutions and society in general, should be in direction to respect the rules of ethical, moral and respectable behavior towards others, with emphasis on the fight against bribery and corruption. In order to part of an ethical and morally healthy society, Economic Chamber of North-West Macedonia supports the Business Code of Ethics, which helps in building an ethical business culture in our society.

Mr. Fatmir Bitiqi

Chamber of Commerce of North-West Macedonia

Македонската развојна фондација за претпријатија (МРФП) *обезбедува поддршка за развој на малите претпријатија во Македонија истовремено промовирајќи ја нивната општествена одговорност. Одговорното однесување на претпријатија треба да се темели на принципите на одговорност, транспарентност, почитување на интересите на сите засегнати страни, како и на почитувањето на прописите и законите. Токму затоа, предложениот етички кодекс е важен чекор кон воспоставување етичко однесување на деловниот сектор во земјата кое истовремено ќе води и кон подобрување на деловните постигнувања на претпријатијата. Од таа причина го поддржуваме носењето на овој етички кодекс од страна на Бизнис конфедерацијата на Македонија.*

Тетјана Лазаревска Извршен директор

Macedonian Enterprise Development Foundation (MEDF) *provides support for the development of small enterprises in Macedonia while promoting their social responsibility. Responsible behavior of enterprises should be based on is principles of accountability, transparency, respect for the interests of all stakeholders, as well as compliance with the regulations and laws. Therefore, the proposed code is ethics is an important step towards establishing ethical conduct of is business sector in the country which would also lead to improved business outcomes enterprises. For this reason we support is adoption of this code of ethics by the Business Confederation of Macedonia*

Tetjana Lazarevska Executive director MRFP

Порака

Овој Бизнис Етички Кодекс треба да биде водич за употреба на македонските менаџери, директори, службеници и работници. Менаџерите, директорите, службениците и работниците во кодексов, заедно се споменуваат под едно име „бизнис страни”.Членовите на Бизнис конфедерацијата на Македонија се обраќаат едногласно како дел од здружената македонска бизнис заедница. Кодексов претставува покана за приклучување и подршка, заедно да придонесеме за подобрувања на македонската бизнис заедница.

Намена

Овој документ може да биде наменет за сите страни кои се вклучени во процесот на спроведување на бизнисот!!! Ве охрабруваме да го прочитате. Во однос на она што е напишано, некои од Вас треба да стават акцент на позитивните практики во справувањето со вашиот бизнис, некои од Вас треба да вложат силен напор за подобрување на „бизнис однесувањето”. Бизнис етичкиот кодекс некои од вас ќе ги направи горди и, едноставно, подобри во она што го работите.

Што е бизнис етика?

Концептот за бизнис етиката доаѓа од различни нешта поврзани со различни луѓе, но генерално претставува насока што потенцира што е добро и препорачливо за работното место. Бизнис етиката ги претставува општите, прифатливите и пристојните дејства кои се вклучуваат во поимот на добронамерно бизнис работење во однос на ефектите од производите/услугите како и во односите со деловните партнери и сите заинтересирани страни. Треба да се посвети внимание на бизнис етиката особено за време на значајни промени - кога менаџерите се соочуваат со важни бизнис зделки, без оглед на тоа дали ќе бидат од профитен или непрофитен аспект. Во време на фундаментални промени, вредностите кои претходно беа земени “здраво за готово” сега се ставаат под голем прашалник. Многу од тие вредности не треба да се следат. Консеквентно, сè уште не постои разјаснет морален компас

Message

This Business Ethics Code supposes to apply to all Macedonian companies’ managers, officers and employees. Such a managers, officers and employees are referred to herein collectively as the “Business Parties”. The members and the Business Confederation of Macedonia itself are referred to herein collectively as the part of conformed Macedonian business community .We invite you in regard to contribute improvement of Macedonian business community jointly !!

Scope

This document is for purpose of all role players within the economy!!

We encourage You to read it, some of you only need to put accent on positive practices within your business dealing ,some of You will need strong effort in improvement of the business “behavior”.

The business ethics code some of you will make proud, some of you will make simply better.

What is Business Ethics

The concept has come to mean various things to various people, but generally it's coming to know what it right or wrong in the workplace and doing what's right -- this is in regard to effects of products/services and in relationships with the business partners and all stakeholders. The attention to business ethics is critical during times of fundamental change -- times much like those faced now by businesses, both nonprofit or for-profit. In times of fundamental change, values that were previously taken for granted are now strongly questioned. Many of these values are no longer followed. Consequently, there is no clear moral compass to guide leaders ,businessmen ,employees through complex dilemmas about what is right or wrong and which way to be taken in order to do profitable business . Attention to ethics in the workplace sensitizes leaders /managers and staff to how they should act. Perhaps most important, attention to ethics in the workplaces helps ensure that when leaders and managers are struggling in times of crises and confusion, they retain a strong moral compass. However, attention to business ethics provides numerous other benefits, as well (these benefits are listed later in this document).

којшто ќе ги води лидерите, бизнисмените, работниците низ комплексот на дилеми за тоа што е добро а што лошо, и што треба да биде земено како насока за профитабилен бизнис. Вниманието кон етиката на работното место го изострува чувството за делување кај лидерите/менаџерите и вработените за тоа како треба да работат. Можеби и најбитно, вниманието на етиката на работното место претставува силен морален компас за менаџерите за справување за време на конфузност и за време на криза. Сепак, вниманието кон бизнис етиката обезбедува и други бројни придобивки, како оние кои ќе бидат наброени во овој документ. Ве молиме, имајте предвид дека ќе има реакции за бизнис етиката во однос на прописите за „извршување на правилната работа", коишто ги потврдуваат добро познатите фрази - „биди добар", „не лажи", „биди искрен", „биди чесен во работата", така што оние луѓе кои ќе противречат на претходно наведеното, не ја разбираат бизнис етиката сериозно. За многу од нас овие принципи можат да бидат вистинско решение за време на стресни „кризни" ситуации. Консеквентно, бизнис етиката може да биде силна превентивна бизнис медицина. Како и да е, тука се споменуваат и многу други придобивки од менаџирањето со етиката на работното место.

Целта на водичот за бизнис етика

Вашата компанија ви претставува гордост со вредностите и начинот преку кој го спроведувате бизнисот. Притоа треба да продолжите со придржување кон највисоки новоа на бизнис етика во сите видови на трансакции и интеракции. Од тие причини Бизнис етичкиот кодекс може да послужи за:

(1) Да ја нагласи посветеноста на компанијата кон етиката во согласност со законите;
(2) Да воспостави основни стандарди на етичко и легално однесување;
(3) Да овозможи механизам против познати и сомнителни етички Законски прекршувања;
(4) Да помага во превенција и детектирање на незаконски дела.

Со оглед на видот и сложеноста на етичките прашања кои можат да произлезат од воведувањето на кодексот во компанијата, Бизнис етичкиот кодекс е едноставно воспоставен како груб водич. Соочувајќи се со етички двосмислени ситуации, „бизнис страните" треба

Please be aware and note that many people react that business ethics, with its continuing attention to "doing the right thing," only asserts the obvious ("be good," "don't lie,", "be honest" etc.), and so these people don't take business ethics seriously. For many of us, these principles of the obvious can go right out the door during times of stress. Consequently, business ethics can be strong preventative business medicine. Anyway, there are many other benefits of managing ethics in the workplace.

The purpose of the guideline for business ethics

Your company is proud of the values with which it conducts business. It has and will continue to uphold the highest levels of business ethics and personal integrity in all types of transactions and interactions. To this end, this Business Ethics Code serves to:

(1) emphasize the Company's commitment to ethics and compliance with the law;
(2) set for basic standards of ethical and legal behavior;
(3) provide mechanisms for known or suspected ethical or legal violations; and
(4) help prevent and detect wrongdoing.

Given the variety and complexity of ethical questions that may arise in the Company's course of business, this Business Ethics Code serves only as a rough guide. Confronted with ethically ambiguous situations, the "Business Parties" should remember in doing business its company commitment to the highest ethical standards to be transparent and to seek advice from the management ,supervisors, managers or other appropriate personnel to ensure that all actions they take on behalf of the Company honor this commitment. Whenever you doubt, remember to watch on your business office wall that you are committed to the :

Ethical principles for business executives*

Each organization/company has its own culture and most of the organizations are often trying to create a conscios particular culture, where the people are generally based on the values of the top management. Ethics in operation is considered as a one of the key segments for the organizational success. Therefore our recommendation are to be followed this main principles

да запомнат дека водењето бизнис во сопствената компанија бара посветеност кон највисоки етички стандарди кои треба да бидат транспарентни. Со цел правилно да се спроведе оваа заложба, треба да се побара совет од менаџментот, надзорниците, менаџерите и другиот советодавен кадар за преземање на сите мерки во компанијата. Кога ќе се посомневате - запомнете, погледнете на вашиот канцелариски ѕид каде што е закачен етичкиот кодекс, дека вие сте задолжени за следново:

Етички принципи за извршните одбори*

Секоја организација/компанија има свои културни особености, а вработените, во основа, ги почитуваат вредностите на врвниот менаџмент. Етиката во работата се смета како клучен сегмент за организациски успех. Затоа наша препорака е да се следат овие главни принципи:

1.ЧЕСНОСТ. Етичките менаџери треба да бидат чесни и правични во сите нивни зделки и не треба намерно да ги доведат до заблуда или до измама другите преку погрешни активности, преувеличување, полувистини или невистини, селективни пропусти или кои и да било други дејства што ќе доведат до непосакуван тек на работата.

2.ИНТЕГРИТЕТ. Етичките лидери треба да покажуваат личен став и цврстина во нивните убедувања (размислувања) за тоа што мислат дека е правилно, дури и кога постои притисок да се направи поинаку; тие се принципиелни, чесни и цврсто стојат зад своите убедувања.

3.Ч УВАЊЕ НА ДОВЕРБА. Етичките лидери треба да бидат достојни за доверба. Тие треба да се искрени во обезбедувањето на релевантни информации и да ги коригираат фактите на заблуда. Тие треба да вложуваат рационален напор со цел да се спроведе смислата и насоката на ветувањата и задолженијата. Тие не ги интерпретираат договорите на неразумен технички или легалистички начин со цел да покажат нерационална неусогласеност или пак да го оправдаат одбегнувањето на сопствените обврски.

1. HONESTY. Ethical executives are honest and truthful in all their dealings and they do not deliberately mislead or deceive others by misrepresentations, overstatements, partial truths, selective omissions, or any other means.
2. INTEGRITY. Ethical executives demonstrate personal integrity and the courage of their convictions by doing what they think is right even when there is great pressure to do otherwise; they are principled, honorable and upright; they will fight for their beliefs. They will not sacrifice principle for expediency, be hypocritical, or unscrupulous.
3. PROMISE-KEEPING & TRUSTWORTHINESS. Ethical executives are worthy of trust. They are candid and forthcoming in supplying relevant information and correcting misapprehensions of fact, and they make every reasonable effort to fulfill the letter and spirit of their promises and commitments. They do not interpret agreements in an unreasonably technical or legalistic manner in order to rationalize non-compliance or create justifications for escaping their commitments.
4. LOYALTY. Ethical executives are worthy of trust, demonstrate fidelity and loyalty to persons and institutions by friendship in adversity, support and devotion to duty; they do not use or disclose information learned in confidence for personal advantage. They safeguard the ability to make independent professional judgments by scrupulously avoiding undue influences and conflicts of interest. They are loyal to their companies and colleagues and if they decide to accept other employment, they provide reasonable notice, respect the proprietary information of their former employer, and refuse to engage in any activities that take undue advantage of their previous positions.
5. FAIRNESS. Ethical executives and fair and just in all dealings; they do not exercise power arbitrarily, and do not use overreaching nor indecent means to gain or maintain any advantage nor take undue advantage of another mistakes or difficulties. Fair persons manifest a commitment to justice, the equal treatment of individuals, tolerance for and acceptance of diversity, the they are open-minded; they are willing to admit they are wrong and, where appropriate, change their positions and beliefs.
6. CONCERN FOR OTHERS. Ethical executives are caring, compassionate, benevolent and kind; they help those in need, and seek to accomplish their business objectives in a manner that causes the least harm and the greatest positive good.
7. RESPECT FOR OTHERS. Ethical executives demonstrate respect for the human dignity, autonomy, privacy, rights, and interests

4.ЛОЈАЛНОСТ. Етичките лидери треба да бидат достојни за доверба, треба да покажуваат верност и лојалност кон лицата и институциите, покажувајќи пријателство и помош во неволја, но и поддршка и посветеност кон должноста. Тие не треба да откриваат доверливи информации за да се здобијат со лична корист. Тие ја зачувуваат можноста за свој произволен професионален суд за да го одбегнат влијанието на конфликти на интереси. Тие се лојални на нивните компании и колегите, така што ако одлучат да прифатат други вработувања, ги почитуваат информациите од нивниот претходен работодавач.
5.ПРАВЕДНОСТ. Етичките менаџери се фер и праведни во сите ситуации; тие не ја спроведуваат моќта произволно и не ги злоупотребуваат грешките и тешкотиите на другите. Тие не користат непристојни средства за да обезбедат предност пред другите. Етичките менаџери спроведуваат правичност, еднаков третман кон поединците, покажуваат толерантност и ја прифаќаат различноста; тие се слободоумни и подготвени да признаат кога грешат и, кога е потребно, прифаќаат да ги сменат сопствените ставови и верувања.
6.ГРИЖА ЗА ДРУГИТЕ. Етичките менаџери се грижат, сочувствуваат, покажуваат љубезност и добротворност. Помагаат на оние на кои им е потребна помош и успешно ги завршуваат своите бизнис цели на начин кој не предизвикува штета, а овозможува најголемо позитивно добро.
7.ПОЧИТ КОН ДРУГИТЕ. Етичните менаџери покажуваат почит кон: човечкото достоинство, автономијата, приватноста и правата на другите. Тие ги почитуваат интересите на сите оние кои имаат удел во нивните одлуки. Менаџерите треба да бидат пристојни да ги третираат луѓето со еднаква почит и достоинство без оглед на нивниот пол, раса и националност.
8.ПОЧИТУВАЊЕ НА ЗАКОНИТЕ. Менаџерите треба да ги почитуваат законите, правата и регулативите кои влијаат на нивните бизнис активности.
9.ЗАЛОЖБА ЗА КВАЛИТЕТ. Менаџерите треба квалитетно да ги извршуваат своите обврски. Тие треба да бидат добро информирани и подготвени, но и постојано да настојуваат да ги зголемат вештините и капацитетите за сопствената одговорност.
10.РАКОВОДСТВО. Директорите и менаџерите се свесни за можностите и обврските кои произлегуваат од нивната позиција на

of all those who have a stake in their decisions; they are courteous and treat all people with equal respect and dignity regardless of sex, race or national origin.
8. LAW ABIDING. Ethical executives abide by laws, rules and regulations relating to their business activities.
9. COMMITMENT TO EXCELLENCE. Ethical executives pursue excellence in performing their duties, are well informed and prepared, and constantly endeavor to increase their proficiency in all areas of responsibility.
10. LEADERSHIP. Ethical executives are conscious of the responsibilities and opportunities of their position of leadership and seek to be positive ethical role models by their own conduct and by helping to create an environment in which principled reasoning and ethical decision making are highly prized.
11. REPUTATION AND MORALE. Ethical executives seek to protect and build the company's good reputation and the morale of it's employees by engaging in no conduct that might undermine respect and by taking whatever actions are necessary to correct or prevent inappropriate conduct of others.
12. ACCOUNTABILITY. Ethical executives acknowledge and accept personal accountability for the ethical quality of their decisions and omissions to themselves, their colleagues, their companies, and their communities.

* http://josephsoninstitute.org/business/blog/2010/12/12-ethical-principles-for-business-executives/

Basic guidelines for a business code of ethics
These guidelines are a combination of actual ethic codes of the corporate social responsive companies in Macedonia developed and applied in Macedonia and the Basic Guidelines for Codes of Business Conduct prepared by Business Alliance of Slovakia. Contents of the code clearly describes what the company stands for in terms that are actually practiced by the members of the company and enforced by the leadership of the company. The guidelines are intended to provide a basis for discussion on what should be included in a company's new code or added to its existing code of ethics.

раководење. Преку нивната улога тие треба да претставуваат етички модел со сопственото однесување; да помогнат да се создаде работна средина каде што принципиелното размислување и расудување како и етичкото донесување на одлуките ќе бидат високо оценети.

11.РЕПУТАЦИЈА И МОРАЛ. Етичките менаџери сакаат да се заштити компанијата и да се изгради нејзина добра репутација преку моралот и почитта на нејзините вработени како и нивните заложби и активности со што би се спречило или би се поправило несоодветното однесување на другите.

12.ОДГОВОРНОСТ. Менаџерите треба да ја признаат личната одговорност при донесувањето на одлуките. Ова напоредно важи и за пропустите и грешките коишто можат да произлезаат и кои би влијаеле на соработниците на другите компании и нивните заедници.

За време на пишувањето и создавањето на кодексот, Вие ќе ја научите вашата компаниска етика. Всушност, кога ќе се запрашате „кои се нашите правила", ќе биде најдобро правилата да ги подготвите во насока за да ја направат вашата компанија звучна, преку етички бизнис препораки.

*http://josephsoninstitute.org/business/blog/2010/12/12-ethical-principles-for-business-executives/

Основни насоки од Бизнис етичкиот кодекс

Овие упатства се комбинација од вистинските етички кодекси за корпоративно општествените одговорни компании во Македонија како и основните насоки и правила за бизнис однесување изготвени од Бизнис алијансата на Словачка. Содржината на кодексот јасно го опишува она за што компанијата се залага и всушност се практикува од страна на нејзиното раководството. Насоките се наменети да обезбедат основа за дискусија за тоа што треба да биде вклучено во новиот етички кодекс на компанијата или да се додаде на веќе постоечкиот.

1. Principles of Social Responsibility

No laws or contracts can anticipate the sudden or unexpected changes of life.Very often an entrepreneur must make a decision based on common sense and conscience, as well as on applicable laws. The key is to practice business fundamentals such as not lying, cheating or stealing, and as a result, establishing a reputation for:

- A commitment to integrity, competence and excellence.
- Always doing business within your means.
- Having respect for your partners and participants in a shared business venture.
- Re frying from violence or the threat of violence as methods of achieving business success.
- Resisting crime and corruption and doing your part to see that crime and corruption become unprofitable for everyone.
- Living up to the trust placed in you-trust is the foundation of entrepreneurship and key to success.

1.1 Protection of the Company's Reputation and Property

- Each employee presents himself not only as a private person, but also as a common representative. Therefore he or she should care for the company's good reputation and for the protection of its interests.
- Each employee is obliged to protect the intellectual and material property of the company. Telephones ,faxes ,electronic mail as well as all computer equipments, hardware and software are in principle used only for purposes of work, with exceptions where necessary

1.2 Safety and health

- The safety and health of all employees is of the paramount importance. Company policies along with the laws of Macedonia should be enforced to protect employee's safety and health.

1.Принципи за општествена одговорност

Законите или договорите не можат да предвидат ненадејни или неочекувани промени во животот. Затоа, честопати, претприемачите донесуваат одлуки врз здравиот разум и свеста и врз основа на важечките закони. Во принцип, клучот за градење на основата на бизнисот не смее да се темели на лажење, крадење подмитување и слично. Затоа репутацијата на компанијата е препорачливо да се гради врз:

- посветеност кон интегритетот, компетентноста и квалитетот,
- спроведување на бизнисот во рамките на расположливите средства,
- почитта кон сопствените партнери и учесниците во заедничкото бизнис вложување,
- отстапувања од насилство или закани за насилство како методи за постигнување на бизнис успех,
- отстапувања од криминал и корупција покажувајќи дека тие стануваат непрофитабилни за секого,
- покажување на доверба како сопствен став и основа за претприемништвото како клуч за успехот.

1.1. Заштита на имотот и на репутацијата на компанијата

- Секој вработен во компанијата претставува поединец но и нејзин заеднички претставник. Затоа тој или таа треба да се грижат за добрата репутација на компанијата но и за заштитата на сопствените интереси.
- Секој вработен е должен да ги заштити правата од интелектуалната и материјалната сопственост на компанијата. Телефоните, факсовите, електронската пошта како и целата компјутерска опрема во принцип треба да се користат само за работата, освен за исклучоци (кога е потребно).

1.2. Безбедност и здравје при работа

- Безбедноста и здравјето при работа за вработените е од огромно значење. Компаниските политики треба да се спроведат во согласност со законите во Македонија со цел да се заштити безбедноста и здравјето на вработените.

- The employer should ensure that employees are aware of applicable regulations and that employees receive appropriate training concerning safety and health requirements.
- It is the employee’s responsibility for their own benefit and for the benefit of all other employees, to be aware of and comply with all applicable safety and health requirements.
- Dangerous or unsafe working conditions should be immediately reported to the appropriate management personnel.

1.3 Environmental Protection

- Since a company is an integral part of the community in which it operates, a sound relationship with the community is essential.
- Caring for the environment is a responsibility of the enterprise towards the immediate community, but it also extends to all communities and areas whose environment may be affected by the activities of the enterprise.
- All employees are required to comply with all environmental laws and regulations applicable to their activities in the workplace.
- Environmental compliance is everyone’s responsibility
- Questions, concerns or suggestions about environmental programs should be directed to supervisors.

1.4 Non-discriminatory Practices

In a manner consistent with Macedonian law, which prohibits employees in the workplace from engaging in certain types of discriminatory practices, the following acts not tolerated in the company:

- An employee must not engage in any threatening, In miss dating or hostile activity or use insults that relate to race, color, religion, sex, national origin, age, veteran status, disability or political opinion includes sending or displaying In the workplace any written or graphical material that indicates or shows such hostility toward an individual or a group.

- Работодавачот треба да обезбеди соодветна заштитна опрема и обука во врска со безбедноста и здравјето на вработените, пропишани согласно со барањата на важечките законски прописи .
- Одговорност е на вработениот да биде свесен, за сопствена корист како и за доброто на другите вработени, за пропишаните мерки согласно со барањата за безбедност и здравје при работа.
- Опасните или небезбедните услови за работа треба веднаш да бидат пријавени кај одговорните за менаџирање со вработените заради изнаоѓање на решение.

1.3. Заштита на околината

Бидејќи компанијата работи во заедницата и претставува интегрален дел од неа, таа има и општествена одговорност која подразбира одговорност кон севкупното општествено опкружување во кое се извршуваат примарните и сите останати активности.

- Грижата за околината е одговорност на компанијата и таа се негува преку непосредна врска со заедницата, но исто така таа се проширува и во оние области и средини кои што се вклучени и опфатени преку нејзинатаработа.
- Сите работници се задолжени да ги почитуваат сите закони и регулативи поврзани со заштитата на животната средина применливи за активностите на работното место.
- Грижата за животната средина е сечија одговорност.
- Прашања, препораки и сугестии поврзани со програмите за животна средина треба да бидат посочени директно до одговорните кои работат во таа област.

1.4. Практики за недискриминација

Во согласност со македонските закони, со кои се забранува вработените на работното место да бидат инволвирани во определени дискриминаторски практики, во компанијата не се толерираат следниве акти:

- An employee should take any complaint to the management, using the established complaint procedures.

1.5 Sexual Harassment

- Sexual harassment in the workplace is expressly prohibited.
- Sexual harassment is defined as unwelcome sexual advances, any request for sexual favors, or any other unwelcome verbal of physical conduct of a sexual nature in the workplace as well as any similar conduct, which creates a hostile work environment.
- A complaint procedure should be established and any complaint should be directed to the appropriate member of management, as well as the appropriate agency at the national or local government level

2. Professional relationships

2.1 Corporate governance: Relationship with stakeholders

In addition to a published set of rules by which corporate governance is defined and exercised,a trusting relationship must exist between management and shareholders and investors. Creditors must be satisfied with the manner in which shareholders assure the performance of the management and participate in the key decisions.

Sound principles of corporate governance include the following:

- Delineation in the company charter of the respective roles and responsibilities of the both management and shareholders;
- Transparency of the voting rules;
- Respect for the rights of minority shareholders;
- Open communication with shareholders thought the provision of audit accounts, and information about the progress and operations of the company and,

- Вработениот не смее да биде вклучен во какви било заканувачки или непријателски активности или навреди кои се однесуваат на расата, бојата, религијата, полот, националноста, возраста, инвалидитетот или политичкото мислење. Ова вклучува и испраќање или прикажување на писмени или електронски материјали на работното место кои имаат намера да посочат непријателство кон поединецот или кон групата.
- Вработениот може да го искористи правото на жалба и поплака до менаџментот со користење на утврдени жалбени постапки и мерки.

1.5. Сексуално вознемирување

- Сексуалното вознемирување на работното место е строго забрането
- Сексуалното вознемирување се идентификува преку непосакувани непристојни понуди и барања за сексуални услуги или други непосакувани вербални и физички однесувања од сексуална природа и слично што може да создаде непријателско опкружување на работното место.
- Во однос на горенаведеното, треба да биде воспоставен механизам за поплаки и жалби до соодветното раководство на компанијата, или преку соодветна агенција на национално или на локално ниво што може да пружи институционална заштита.

2. Професионални односи

2.1 Корпоративно управување: Односи со вклучените страни

Во прилог на објавениот сет од правила преку кои корпоративното управување се дефинира и се воспоставува, мора да постои доверлив однос помеѓу раководството, акционерите и инвеститорите. Доверителите мора да бидат задоволни со начинот на којшто акционерите го извршуваат управувањето и ги донесуваат клучните одлуки.

Значајните принципи на корпотивното управување го вклучуваат следново:

- A well-functioning Board of Directors who have the skills ,the time and the access to information needed to discharge its responsibilities effectively. The Board should act in a finduciary capacity on behalf of all shareholders.

An Enterprise should have a full disclosure along with standards of management accountability and a system of internal controls and reporting. These standards will permit shareholders to monitor management personnel and discipline for poor performance.

2.2 Relationship with Employees

Enterprises have important responsibility towards their employees. A number of basic principles typically guide the treatment of successful enterprises of their employees.

- Due regard for labor laws;
- Commitment to adequate standards of worker health and safety;
- Non-discrimination in the recruitment, compensation and promotion of employees;
- Respect for the rights of workers to engage in union activity;
- Effective systems for consultation with employees on employment conditions and other issues that affect the employees;
- Clearly stated and transparent policies relating to compensation, benefits, promotions and other employment conductors and
- Commitments by the enterprise for contributions to pension plans, and strict protection of the integrity of the company sponsored pension plans.

These principles do not limit right of an enterprise to enforce discipline on its labor force or to terminate the employment of workers in accordance with applicable laws.

- Поделба на улоги и одговорности и за двете страни, за менаџментот и за акционерите, на ниво на компанијата.
- Транспарентност во правилата за гласање.
- Почитување на правата на малите акционери.
- Отворена комуникација помеѓу акционерите преку обезбедување на ревизија на сметки и информации околу прогресот и операциите на компанијата.
- Добро функционален Одбор на менаџери кој ќе поседува способност за определено време да ги спроведе своите одговорности на ефективен начин. Одборот треба да дејствува преку доверителска сопственост во име на сите акционери.
- Во компанијата треба да има целосно надгледување преку стандарди за управување како и систем за внатрешна контрола и известување. Овие стандарди ќе им овозможат на акционерите да го следат управувањето со персоналот за спроведување на дисциплината и слабите перформанси.

2.2. Однос кон вработените

Компаниите имаат сериозна одговорност кон нивните вработени. Постојат бројни системи за работа кои покажуваат упатства за правилен третман на компаниите кон нивните вработени

- Преку трудовата легислатива.
- Обврска за имплементација на соодветни стандарди за безбедност и здравје при работа на работниците.
- Недискриминација за вработување, исплаќање на плата, замена или промоција на вработените.
- Почит кон правата на работниците и нивно вклучување во синдикални здруженија.
- Ефективни системи за консултација со вработените во врска со вработувањето, условите за вработување и други прашања проврзани со вработените.

2.3 Relationship with suppliers and subcontractors

A relationship of mutual trust in which all parties benefit is the most significant aspect of relations between partners in joint ventures, contractual arrangements or business relations with other enterprises. The reputation of a company is its most valuable asset. Once the reputation of an enterprise is tarnished,it is very difficult to gain trust with the same or other business relations. A number of basic principles that typically promote mutual trust in business relation include:

- Commitment to excellence in products and services;
- Commitment to gain respect and trust in all business relations;
- Respect for the sanctity of contracts and business relations;
- In case of a commercial dispute ,a willingness to negotiate and compromise in order to reach an amicable solution; and
- Respect for the sanctity of rule of law, including abiding in a timely manner with decisions of any court, arbitrary panels, or other administrative bodies.

2.4 Relationship with Competitors

- A company must respect laws regulating relations with competitors. Periodical reviews and updating of relevant laws are an essential component of this obligation by business and government
- Treatment of competitors should be resolute but honest, in compliance with fair and open competitors and treat the competitors as equal subjects.
- A company must not try to acquire information on competitors thought dishonest and illegal methods
- A company must not engage in any form of unfair competition.

- Јасно воспоставени транспарентни политики поврзани со платата, бенефициите, промоцијата и другите работнички интереси.
- Обврска на претпријатието е подмирувањето на придонесите поврзани со пензиското осигурување како и зачувување на интегритетот на компанијата која ги креира плановите за пензија.

Овие принципи не го ограничуваат правото на компанијата да спроведе дисциплина врз работниците или да го прекине вработувањето на други работници во согласност со важечките закони.

2.3 Односи со добавувачи и соработници

Односот на взаемна доверба преку кој сите заинтересирани страни имаат корист е најзначајниот аспект на односите помеѓу партнерите во заедничките вложувања, договорите или бизнис релациите со други компании. Имиџот на една компанија е нејзина најголема вредност. Кога еднаш ќе биде нарушена довербата и угледот на претпријатието, тешко е да се здобие повторно доверба со истите или со други бизнис партнери.

Големиот број на основни принципи кои промовираат заедничка доверба во бизнис релациите, вклучуваат:

- Посветеност кон квалитетот на производите и услугите;
- Посветеност кон здобивање почит и доверба во сите деловни односи;
- Почитување на вредноста и значењето на договорите и деловните односи;
- Во случај на стопанските спорови, да се има волја за преговарање и компромис со цел да се постигне пријателско решение, и
- Почитување на значењето на владеење на правото, вклучувајќи го навременото донесување на одлуки од било кој суд како и од арбитражните судови или другите органи на управата.

2.5 Relationship with authorities

Well-managed enterprises are law-abiding enterprises. To maintain sound relationship with Macedonian governmental authorities, enterprises must:

- Pay all taxes that are due and owed;
- Abide by all mandatory government and local regulations;
- Obtain all governmental permits, licenses ,and approvals required to do business;
- Make no attempts to influence government decisions thought other than proper legal actions;
- Establish transparent procedures regarding transactions engaged in by enterprises with a government agency or official or in dealings with an enterprise owned or controlled by a government agency or official;
- Include appropriate provisions to ensure compliance with international or national codes against extortion and bribery in transaction with a government agency or officials, or with an enterprise owned or controlled by government agency or official;

2.6 Relationship with clients and customers

- A honest and correct approach to customers and satisfaction of their needs and interests, are preconditions for a successful and permanent business relationship
- Conduct in relations with customers must be discreet, courteous, without any favoritism, prejudice and discrimination. A company must commit itself to use only legitimate business methods.
- A company must protect the confidentiality of information obtained from a customer.
- A company must care for the quality, durability and safety of its products and services, and for their compliance with well-established national and international standards.

2.4 Односи со конкуренцијата

- Една компанија мора да ги почитува законите кои ги регулираат односите со конкуренцијата. Периодичните прегледи и ажурирањето на релевантните закони се суштински за односот (обврската) изградена помеѓу бизнисот и Владата.
- Третманот кон конкурентите треба да биде решителен и чесен, со правилно постапување. Кон конкуренцијата треба да се постапува како кон рамноправен субјект.
- Една компанија не смее да се здобива со информации за конкурентите преку нечесни и незаконски методи.

2.5 Односи со властите

Една добро управувана компанија мора да ги почитува законите. За да воспостави добра комуникација со македонските владини авторитети, компанијата мора:

- да ги плаќа даноците,
- да ги почитува задолжително сите владини и локални прописи,
- да ги добие сите дозволи, лиценци и одобренија кои се потребни за бизнисот,
- да влијае врз владините одлуки само преку легални правни средства,
- да воспостави транспарентна процедура во врска со трансакциите спроведени во компанијата со владините институции преку службено лице или зделките со компанијата да бидат контролирани преку владина институција преку службено лице,
- да вклучи соодветни одредби во согласност со меѓународните и националните кодекси против корупција за трансакциите со владините институции или функционерите.

- A company should provide for the widest possible provision of service warranty and extended service warranty in order to maintain a high customer satisfactions.
- A company should provide timely, complete, honest and understandable information on its products and services. It should not penetrate the spread of falsehood, concealment, exam generation in advertisement and other public presentations.

3. Operating principles

3.1 Conflict of interest

A conflict of interest exists when an employee's duty and loyalty to his or her business may be compromised by his or her personnel interests. Employees are expected to avoid any direct or indirect association or investment interest that interferes with independent exercise of an employees' judgment while acting in what should be the company's best interests

Financial interest: .A conflict of interest may exist when an employee, or a member of employee's family directly or indirectly engages in the same similar kind of business in which the employee's company engages, or owns a significant beneficial interest in a competitor.

Outside Activities: A conflict of interest may exist when an employee or a member of employee's family serves as a director, officer, employee or agent of an organization which is a competitor or which has a current or prospective business relationship with the employee's company.

Gifts and Entertainment: Employees are prohibited from accepting gifts anyone having or seeking a business relationship with the company, gifts in the form of cash, gift certificates or other cash equivalents, stocks, bonds commissions or similar types of negotiable items are not permitted under any circumstances. As a general rule a supervisor should not authorize the acceptance by an employee of entertainment offered by the same host more than once during any month irrespective of the cost to the host.

2.6 Односи со купувачите (клиентелата)

- Треба да се воспостави чесен и коректен однос со купувачите. Задоволувањето на нивните барања поврзани со услугите од компанијата треба да биде од приоритетна важност.
- Односот со клиентелата треба да биде љубезен, без фаворизам и предрасуди и дискриминација. Компанијата мора да се обврзи да користи само легитимни бизнис правила за комуницирање со клиентите.
- Компанијата мора да ја заштити доверливоста на податоците добиени од клиентелата.
- Една компанија мора да се грижи за квалитетот, издржливоста и безбедноста на своите производи и услуги, како и за нивната усогласеност со спроведените национални и меѓународни стандарди.
- Една компанија треба да овозможи добра услуга и гаранција (како и продолжување на гаранцијата), со цел да се задоволат барањата на клиентелата.
- Една компанија треба да обезбеди навремени, целосни, искрени и разбирливи информации за своите производи и услуги. Притоа компанијата преку рекламите и другите јавни презентации не треба да прикажува лажни и прикриени информации за своите производи и услуги.

3. Оперативни принципи

3.1. Конфликт на интереси

Конфликт на интереси постои кога работните обрски и лојалноста кон бизнисот можат да се компромитираат со личните интереси на работникот. Од вработените се очекува да избегнат какви било директни или индиректни здружувања или инвестициски интереси каде се попречува независноста на работничкиот суд додека се работи за нешто што може да биде од голем интерест за компанијата. Финансиски интереси: Конфликт на интереси може да постои кога еден вработен или член од неговото семејство директно или индиректно е вклучен во ист или сличен бизнис како компанијата на вработениот и притоа поседува корист од интерес и конкуренција.

3.2 Prevention of extortion and bribery

Principles concerning the prevention of extortion and bribery are intended as a method of self-regulation by businesses. The voluntary acceptance of these principles by enterprises will not only promote high standards of integrity in business transactions, both between enterprises and public bodies and between enterprises themselves, but will also protect enterprises that are subject to attempts at extortion.

The business community should tolerate any forms of extortion and bribery .The highest priority should be directed to ending extortion and bribery involving politicians and senior officials. Bribery and extortion threaten democratic institutions and cause grave economic distortions.

All enterprises should observe both the letter and spirit of the following rules:

- No one may ,directly or indirectly ,demand or accept a bribe;
- No enterprise may, directly or indirectly ,offer or give a bribe and any demands for such a bribe must be rejected.
- Enterprises should take measures reasonably within their power to ensure that any payment made to any agent represents no more than an appropriate remuneration for legitimate services rendered by the agent that no part of any such payment is passed on by the agent as a bribe or otherwise in contravention of these principles;
- All financial transactions must be properly, accurately and fairly recorded in appropriate books of account available for inspection by the Board of Directors as well as by auditors .Enterprises must take all necessary measures to establish independent systems of auditing in order to bring to light any transactions that contravene these principles. The enterprises must then take appropriate corrective action;
- The Board of Directors of the enterprise should periodically review compliance with these principles and take appropriate action against any director or employee who acts in a manner inconsistent with these principles;

Надворешни активности: Конфликт на интереси може да постои кога еден вработен или член од неговото семејство има позиција на директор, службеник, вработен или агент на една организација, која претставува конкурент или со којашто има тековен или ќе воспостави иден деловен однос преку компанијата на вработениот.
Примање подароци: На вработените им е забрането да примаат и прифаќаат подароци од некој со кој имаат деловен однос во компанијата. Притоа, подароци во форма на пари, сертификати или други парични вредности еквиваленти на акции, обврзници и слични видови на предмети не се дозволени под какви било околности. Исто правило постои и за претпоставените кои не треба да прифаќаат понуда за забава и примање на подароци од вработените.

3.2. Превентива од уцена и подмитување

Принципите кои се однесуваат на превентивата од уцена и подмитување се наменети како метод за саморегулација од страна на претпријатијата. Со доброволното прифаќање на овие принципи, компаниите не само што ќе се заштитат меѓусебно од самоволност во бизнис трансакциите (помеѓу компаниите и јавните тела), но исто така ќе ги заштитат компаниите кои се предмети за обиди за корупција. Бизнис заедницата треба да се заложува за сузбивање на подмитувањето. Најголем приоритет треба да биде ставен кон сузбивање на корупцијата каде што се вклучени политичарите и високите функционери.Корупцијата претставува закана за демократските институции со цел да предизвика сериозни економски нарушувања.
Сите компании треба да ја земат во предвид смислата на следниве напишани правила:

- Никој не може директно или индиректно да побара или да прифати поткуп.
- Компаниите не смеат, директно или индиректно, да понудуваат или да даваат поткуп, а какви било барања за поткуп треба да бидат отфрлени.
- Компаниите треба да преземат разумни мерки во рамките на нивната моќ со цел да се осигураат дека секое плаќање извршено

- Contributions to political parties or to individual politicians may be made only in accordance with applicable laws and in accordance with all applicable requirements for public disclosure of such contributions.

3.3 Lobbying

Professional and personal conduct of lobbying activity is viewed as acceptable in most countries worldwide as long as it is done in a manner consistent with company standards and in compliance with all applicable laws and regulations of that country.
Lobbying has been included in Macedonian legislation. This is an ideal area for cooperation of businesses with the government and the Parliament. Additionally ,businesses should establish standards of lobbying in anticipation of government legislation, and in order to ensure that current lobbying activity is performed in an ethical manner and respectful of company values.

3.4 Protection of Whistle-blowers

The Cambridge International Dictionary of English defines a whistle-blower as a person who tells someone in authority about illegal that is happening. A corporate whistle-blower is then a company employee who discloses an illegal or wrongful activity within his company to an appropriate government agency or the supervisory body of the company itself. Such reports, despite the fact that they provide an invaluable public service, are rarely encouraged because they often have damaging affects on the company's reputation. Whistle-blowers are often perceived as traitors, rather than team-players and risk being at odds with the company management.
As a result, legislation needs to be introduced by the Macedonian government, and provisions need to be made in the business codes of ethics ,to provide a secure environment in which whistle-blowers feel safe discussing their suspicions and to protect whistle-blowers from retaliatory action by the employer introduction of such a legislation should be encouraged by businesses and business associations in Macedonia.

од страна на агент не изнесува повеќе од соодветниот надоместок за легитимно извршени услуги; притоа каква било друга исплата од страна на агентот како поткуп и слично е во спротивност со овие принципи.

- Сите финансиски трансакции мораат да бидат правилно, точно и веродостојно зачувани во соодветни архиви и документации за да бидат редоследно разгледани при посета од инспекција, како и за користење на Одборот на директори, но и од страна на ревизорите. Компанијата мора да ги преземе сите неопходни мерки за утврдување на независни системи на ревизија за да се изнесат во јавност сите трансакции кои се спротивни на овие принципи. Компаниите во однос на горенаведеното мораат да преземат соодветни корективни мерки.
- Одборот на директори на компанијата треба периодично да ги прегледа сите тие принципи и забелешки и притоа да преземе соодветни мерки против кој било директор или работник што постапува спротивно на тие принципи.
- Придонесите за политичките партии или за индивидуалните политичари треба да бидат направени во согласност со законите како и со сите побарувања околу јавното откривање на средствата за финансирање.

3.3. Лобирање

Професионалното и личното спроведување на лобирачката активност е широко прифатено во повеќето земји, само ако е направено на начин кој е сообразен со стандардите на компанијата и е во согласнот со сите закони и регулативи на таа држава.
Лобирањето е вклучено во македонското законодавство. Ова е идеална област за соработка на бизнисите со Владата и Парламентот. Согласно на ова, компаниите би требало да воспостават стандарди за лобирање во согласност со владините регулативи, за да се осигураат дека сегашната лобирачка активост е извршена на етички начин и со почит кон вредностите на компанијата.

4. Administration of a Business code of ethics

4.1The ethical code is designed for:

- anyone interested in finding out about business ethics
- ethics practitioners who want to update their understanding or who are new to their role
- employees, particularly managers, wanting to understand how organizations can put
Ethical commitments into practice
- those who have responsibility for producing and implementing an ethics policy
- other professionals interested in non-financial performance
- senior managers/Board members requiring an understanding of business ethics Guidance

4.2 Guidance Available

- These guidelines do not reference all laws, policies, rules regulations or standards applicable to conduct by employees. Requirements not referenced in these guidelines may apply to specific work activity
- Many laws which company is subject, including those referenced in the guidelines, are complex and their application to company business practices or activities can at time be unclear. Appropriate guidance should be sought regarding any proposed action, which raises questions or creates uncertainty with respect to compliance with laws or regulations.
- Open discussion session with employees should be planned in order to address particularly complex or sensitive issues.

4.3 Administration and report

- All employees should be required to report violations of the company’s business code of ethics.

3.4 Заштита на поткажувачите

Според Меѓународниот речник на Кембриџ, поткажувач е личност којашто кажува на авторитетно лице за илегалности кои се случуваат. Корпоративниот поткажувач тогаш е работник во компанијата којшто ги открива тамошните нелегални или погрешни активности на адекватна владина агенција или на надзорното тело на самата компанија.

Таквите пријави, и покрај фактот што обезбедуваат непроценлива јавна услуга и информација, ретко се поттикнувани поради тоа што многу често имаат уништувачки ефекти на репутацијата на компанијата. Поткажувачите почесто се гледани како предавници отколку како тимски играчи и ризикуваат да бидат во конфликт со менаџментот на компанијата.

Како резултат на ова, одредени начела треба да бидат вклучени од страна на македонската Влада, за да има придобивка и во Бизнис етичките кодекси, со цел да се создаде сигурно опкружување во коешто поткажувачите ќе чувствуваат слобода за да ги дискутираат своите сомнежи. За поткажувачите да бидат заштитени од страна на работодавачот, добро би било да се спроведе регулатива што ќе биде поттикната од страна на бизнисите и бизнис асоцијациите во Македонија.

4. Администрирање на бизнис етичкиот кодекс

4.1 Етичкиот кодекс е дизајниран за:

- заинтересираните за дознавање на бизнис етиката,
- етичките практичари коишто се заинтересирани да ги подобрат своите знаења и сопствената улога,
- работниците, а особено менаџерите кои сакаат да разберат како организациите можат да ги стават етичките обврски во пракса,
- оние кои се одговорни за производството и спроведувањето на кодексот на етичност,
- другите професионалци кои се заинтересирани за нефинансиски перформанси,
- сениор-менаџерите кои имаат потреба од разбирање на бизнис етиката.

- Notification of violation should be given to a direct superior according to a standard procedure. However, if the employee feels that in a given situation this is not appropriate, he/she can give notification to the next highest superior according to organizational structure, to the chairman of the Ethics Council or to any of its members or other specifically designated employees.
- Companies with sufficient resources should consider establishing an ethics hot line for reporting violations of the code.
- The company should keep confidential the identity of anyone making such a report to the extent possible.
- Due to the importance of this reporting procedure, any will fully false report should, in and of itself, be considered a violation of the code of the ethics and should not be tolerated.

Developing and implementing your own Business code

To help craft your own ethical rule book:

1. Choose Your Drafters (Carefully)

As a leader of your company/sector you'll need to decide (carefully) on who your drafters will be. Will you create a special committee, or will everyone in the company have some input into its final design? In fact, you can easily do both.
Meanwhile, the more people involved in the process, the more "buy in" you'll create - leading to happier employees and increased compliance.

2. Look to Your Industry

Does your industry have a set of ethical guidelines? If so, it's easy to incorporate them into your own Code of Ethics Meanwhile, be sure to make the text of those rules easily available to management and all employees.
Look as well to particular businesses within your industry. What are their ethical standards? For starters, try the following.

4.2 Насоки

- Овие насоки не ги опфаќаат сите закони, политики, правилници или стандарди кои се применливи за водење на работниците.
- Многу закони каде што компанијата е предмет, вклучувајќи ги оние препорачани во водичот, се комплексни и нивната применливост, како компаниските бизнис практики или активности, може да биде неразбирлива. Треба да се побараат соодветни насоки за сите предложени активности, особено онаму каде што се покренуваат прашања заради неразбирливост во врска со законите или регулативите.
- Треба да се планираат отворени сесии за дискусија со работниците за да се разреши делумниот комплекс на сензитивни прашања.

4.3 Администрирање и известување

- Од сите вработени треба да се побара да го пријават прекршувањето на кодексот на ниво на компанијата.
- Компаниите со доволно ресурси треба да размислат да отворат телефонска линија за пријавување доколку има прекршување на кодексот.
- Компанијата треба да го чува доверливо идентитетот до најголем можен степен на секој кој ќе известува.
- Обврска е да се даваат точни информации поради важноста на процедурата на известување, така што приложувањето на лажни инфомации ќе се смета за прекршок и не треба да се толерира.

Развој и имплементација на Бизнис етичкиот кодекс

Помошни совети за создавање на вашиот етичкиот кодекс

1.Изберете ги вашите пишувачи, создавачи внимателно

Како лидер на вашата компанија/сектор вие треба внимателно да одлучите кој ќе го создава/пишува вашиот кодекс. Од вас зависи дали ќе формирате специјален совет или пак секој во компанијата ќе има удел во креирањето на неговиот финален текст. Всушност,

3. Look Outside Your Industry

Study, as well, ethical codes, value statements and general business principles from big time companies, whether or not they're within your industry.

4. Get Inspired by Others

Predictably, Codes of Conduct tend to have a lot in common. For example, they tend to ENCOURAGE certain behaviors (such as fairness, respect, teamwork, quality products and service, commitment to the welfare of workers, community and the environment) and DISCOURAGE others (bias, deception, illegal actions, giving or receiving bribes, endangering workers, the community or the environment). As such, allow yourself to be freely inspired by concepts and ideas from leading companies. ("What a great rule for us to follow!")

Remember: No one said you had to start with a blank slate (or even a blank piece of paper).

5. Put First Things First

You may want to begin with an opening sentence or paragraph that outlines your general mission, values and ideals.

6. Look to Your Past

Draw on incidents or events in your company's history that helped to challenge or shape its ethical guidelines. If you decided it was WRONG to do "X," work to incorporate that concept or situation into your Code.

7. Create a First Draft (Then a 2nd, 3rd, 4th Draft or More)

After you create your first draft document, allow it, as Hemingway did, to "cool off well." (Wait at least a week; more if you can.) Returning to your first draft, see what works, what doesn't, and what's not as clear as you hoped it would be. (For more tips on writing and editing in general : .) Now go back and fix your first effort, modifying, deleting or expanding as needed. After you've finished that

лесно можете да ги направите и двете. Ако вклучите повеќе луѓе во процесот, ќе ги направите да бидат задоволни, во спротивно ќе придонесете да се зголеми недовербата..

2.Направете преглед во вашата индустрија

Дали вашата индустрија има воспоставено сет од етички насоки? Доколку одговорот е позитивен, лесно е таквите препораки да ги вметнете во вашиот Бизнис етички кодекс. Во меѓувреме, бидете сигурни дека текстот од овие правила е лесно достапен за менаџментот како и за сите вработени. Погледнете делумно и на другите бизниси во рамките на вашата индустрија. Кои се нивните етички стандарди? За почеток обидете се со следново:

3.Погледнете надвор од вашата индустрија

Разгледајте ги добро етичките кодекси како и вредносните стандарди и генералните бизнис принципи од големите компании, без оглед на тоа дали се или не се во рамките на вашата индустрија.

4.Бидете инспирирани од другите

Очекувано е етичките кодекси да имаат многу заедничко. Колку за пример, тие се стремат да ги ОХРАБРАТ определените однесувања како што се: правичноста, почитта, тимската работа, квалитетот и продуктите и услугата, заложбата за благосостојба на работниците, заедницата и животната средина. Или пак да УКОРАТ, САНКЦИОНИРААТ измама, поткуп, загрозување на работниците, заедницата и животната средина. Всушност, дозволувате слободно да бидете инспирирани од концептот и идеите на водечките компании кои вреди да се следат.

Запомнете: никој не рече дека Вие мора да започнете врз празен лист хартија!!!

draft, allow it to "cool off well" and begin the editing process again. (And again.) It may take you many drafts, in fact, to create a document that is clear, concise and robust.

8. Keep it Simple

Your Code of Ethics does not need to be a huge, imposing document. Some big multinational companies have it exactly one page long. And it has served the company extraordinarily well.

We believe that the firstly and much more important is first responsibility

9. Make Sure Everyone Knows "These Are the Rules"

What matters most is not that you HAVE a Code of ethics, but that everyone in your company FOLLOWS itYour goal, in fact, is to have your Code serve as a guiding star - for drafters of company policies and practices, and for daily behavior among all personnel.

At minimum, you'll want to hold annual meetings where the "rules" are explained. Meanwhile, distribute your Code to everyone in the company. And post your Code in prominent places ,example: supermarket chain posts attractive, bilingual posters in their bathrooms, reminding employees of various "rules" of behavior - including sexual harassment. And because these bathrooms are used by customers as well, these posters serve to inform the community: These are our rules and we're serious about enforcing them!

In addition, let the companies with whom you do business know about your company's values - what they should expect from you, and what you expect from them.

10. Make Sure Everyone Knows "Here's How You FOLLOW the Rules"

Make it easy for employees to ask, Is this okay for me to do?

To ensure the answer was properly communicated, and to enable employees to "consider the response at length."

5.Ставете ги првите нешта први

Можете да започнете со воведна реченица или парафразирање коешто ќе ја прикаже вашата генерална мисија, вашите вредности и насоки.

6. Погледнете во вашето минато

Напишете ги вашите инциденти и несакани случки во вашата компанија коишто можат да ви помогнат да ги оспорите или да ги креирате вашите етички насоки. Ако одлучите дека тоа е погрешно, ставете "Џ" и притоа ставете го во концептот на вашата работа или како идеја за вашиот кодекс.

7. Напишете го првиот нацрт-етички кодекс, а потоа уште многу наредни верзии

Откако ќе ја креирате вашата прва нацрт-верзија, дозволете, како што вели Хемингвеј „добро да се излади". Вратете се на вашата прва нацрт-верзија, забележете што е функционално, а што не е, забележете што не е јасно и запрашајте се како очекувавте да биде. Сега навратете се да ги средите вашите првични напори во нацрт-верзијата, да ги моделирате со бришење, но и со додавање на насоки онаму каде што е потребно. Откако ќе ја завршите оваа нацрт-верзија, дозволете повторно да се разгледа и започнете го процесот на измена повторно. Всушност, можете да направите онолку нацрт-верзии сè додека не направите документ кој ќе биде јасен, концизен и стабилен.

8. Направете едноставен кодекс

Вашиот Бизнис етички кодекс не треба да биде огромен наметнувачки документ. Некои од големите мултинационални компании имаат многу ефективен кодекс од само една страница. Ние веруваме дека прво и поважно е одговорноста на компанијата.

Next, all ethical inquiries would periodically be merged into one e-mail message and transmitted to department managers who were then instructed to discuss them with their staffs -- a kind of now and then "ethical workshop.

How does a company know its ethical "rules" are being followed -- especially when people aren't asking for advice?

11. Establish a Mechanism for Reporting Problems

Be sure to include a mechanism for reporting questions or problems when they arise. For example, includes a "cool line" telephone number employees can use to anonymously report any problems.

Few people seek the limelight (or major hassle) of becoming a front page whistleblower. Yet most employees will look positively on a safe-from-recrimination mechanism for being able to say: I think we may have a problem here.

Employees at Lockheed Martin receive the following assurances about its Corporate Ethics HelpLine program:

When you contact your Company Ethics Officer or the Corporate Office of Ethics and Business Conduct:

• You will be treated with dignity and respect.
• Your communication will be protected to the greatest extent possible.
• Your concern will be thoroughly addressed. If it is not resolved at the time you call, you will be informed of the outcome when the matter is resolved.
• You need not identify yourself.
• There is never a penalty for using the Ethics HelpLine. People in a position of authority can't stop you; if they try, they're subject to disciplinary action up to and including dismissal.

While it's great to know you'll be "treated with dignity and respect" and you "need not identify yourself," the second bullet point - promising that you'll be "protected to the greatest extent possible" - seems vague, at best. How, you might wonder, will you be "protected"? And what does "to the greatest extent possible" truly mean?

9.Бидете сигурни дека сите ги знаат „правилата"

Не е важно дека имате кодекс за деловната етика, поважно е дека сите во вашата компанија го следат како насока. Вашиот кодекс може да послужи како водечка цел не само за оние кои го пишувале, бидејќи нивните политики и практики ќе бидат секојдневно однесување за вработените. Во најмала рака, треба да се организираат состаноци каде што правилата ќе бидат објаснети. Во меѓувреме, треба да го дистрибуирате вашиот Кодекс до сите во компанијата. Кодексот треба да го објавите на јавни места, на пример: во синџирот на супермаркети во просторот за мислења и коментари, или пак преку двојазични постери во нивните бањи потсетувајќи ги вработените на разните правила, вклучувајќи го и сексуалното малтретирање. Ставете го во тоалетот. Бидејќи овие тоалети ги користат и купувачите, тие постери ќе служат да ја информираат заедницата: „Овие се нашите правила и ние сме сериозни во нивното спроведување". Дополнително, дајте им до знаење на компаниите со кои воспоставувате бизнис зделки, да знаат за вашите компаниски вредности - што тие треба да очекуваат од вас и што вие очекувате од нив.

10. Бидете сигурни дека секој знае „како вие ги следите правилата"

Направете го кодексот разбирлив па кога вработените ќе прашаат „Дали е во ред јас ова да го правам?" да се осигурате дека одговорот е правилно објаснет; овозможете им на работниците да можат одговорот да го разберат во целост. Понатаму, сите етички прашања треба да се спојат во една е-маил порака и да се испратат до одделот на менаџери коишто се обучени да дискутираат во врска со нивните проблеми; тоа ќе биде еден вид етичка работилница. Како ќе знаете дека во компанијата се следат правилата - посебно кога вработените не прашуваат за совет?

11. Воспоставете механизам за пријавување на проблеми

Бидете подготвени да воспоставите механизам за пријавување на проблеми кога тие ќе се појават. На пример, поставување на анонимна линија којашто работниците можат да ја користат за да пријават проблем.

12. Look to Your Present (And Your Future)

Just as your company looked to its past to draw on events that helped to shape its ethical guidelines, look to your PRESENT for "incidents or events" that may help to clarify your Code for the future. Changes to your Code can be ethically made - so long as they help to CLARIFY and SUPPORT your original intent. Avoid at all cost, however, changes that work to "lower the bar" - rendering questionable or forbidden practices suddenly kosher.

Your Code of Ethics is your company Constitution.Give it the honor and respect it

Online resources

Introduction about the web links and the content of the Ethics codes of the companies

Public and private sector gradually began to realize the importance of ethical principles, standards, recommendations or guidelines, as a necessary tool for successfully managing of the work. As seen, deliberately use names like a standards, recommendations or guidelines precisely to refer to their legal non obvious character. Acceptance and implementation of appropriate codes of behavior becomes standard for operating procedure in global business trends. Various types of codes are established for several reasons: about their lost confidence in the public and in the operation of government institutions or large corporations, corruption, bribery, and etc

Good features of existing ethical codes is that they follow a certain pattern, which means that there is no single model will fit all (no one size fits all principle). Their diversity is primarily depending on who adopts them, for that purpose are adopted and what is the objective that should be achieved. Some codes contain provisions for their implementation in practice of monitoring the way of implementation and taking appropriate measures for their failure of implementation, while others are with purely declarative character and lack of provisions for the consequences of failure to comply with their provisions.

Web links on business ethics

Мал број луѓе ќе бараат да се потенцира некоја голема караница како главна причина за пријавување. Досега повеќето од работниците гледаат позитивно и се поштедуваат од механизмот на меѓусебно наштетување, за да можат само да кажат „имаме проблем". Работниците во Lockheed Мартин ги добиваа следниве гаранции за помошта преку програмата за воспоставување на корпоративната етичка линија:

- Вие ќе бидете третирани со достоинство и почит,
- Вашата комуникација ќе биде заштитена на највисок можен степен,
- Вашата загриженост ќе биде вистински насочена. Доколку не биде решено веднаш, ќе бидете информирани подоцна за исходот од предметот на јавувањето.
- Вие не треба да се идентификувате себеси.

Никогаш нема да постои казна за користење на линијата за помош во етиката. Луѓето кои имаат авторитетна позиција не можат да ве запрат, но ако се обидат, тие ќе бидат предмет на дисциплинска постапка вклучувајќи го и отпуштањето од работа.
Иако во голема мера се знае дека Вие ќе бидете третирани со „достоинство и почит" и дека „нема потреба да се идентификувате себеси", втората точка - ветувањето дека ќе „бидете заштитени на највисоко можно ниво" - се чини нејасна, во најголем дел. Што значи вистински прашањето „како може да бидам заштитен" и „до највисок можен степен"?

12. Погледнете во вашата сегашност (и кон вашата иднина)

Исто како и вашата компанија погледнете во минатото да ги забележите настаните кои можат да ви помогнат да креирате свои етички насоки, погледнете за да ги претставите „инцидентните настани" кои можат да ви помогнат да го креирате вашиот КОДЕКС во иднина. Промените во вашиот кодекс можат да бидат етички направени - толку што тие ќе ја изразуваат поддршката на вашата првична намера. Вашиот кодекс претставува устав за вашата компанија. Оддадете му чест и почитувајте го!

The following links represent positive examples of companies and organizations with well-functioning ethical codes. We have been in contact with them while this Business Ethical Code of the Macedonian business community was prepared.
1.Macedonian Enterprise Development Foundation-http://mrfp.org.mk/
2.CEPROSARD- Ngo- http://www.ceprosard.org.mk/MK/Pretpriemnistvo_uslugi.aspx
3.Manual for social management of the Macedonian Shareholding Companies-IFC - http://www.mse.org.mk/Repository/UserFiles/File/ZABERZATA/Publikacii/IFC-priracnik1-2.pdf
4.KONEKT Ngo.Organization which works in the area of social responsibility of the enterprises - http://www.konekt.org.mk/web/en/component/content/article/34-konekt/84-dodeleni-nagradi-za-oop2010.html
5.Social responsibility of the enterprises- http://www.oop.mk/sto-e-oop.html
6.Web link from Pharmaceutical Chamber of Macedonia- http://www.fk.mk/index.php?option=com_content&task=view&id=19&Itemid=34
7.Code of good practicies for civil participation in process of making decission- http://www.coe.int/t/ngo/Source/Code_Macedonian_final.pdf
8. Ethical code for the officers responsible for the implementation of public procurement - https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:oU3ZP3BaSQIJ:bjn.gov.mk/dms/Publications/Eticki-kodeks-na-sluzbenicite-zadolzeni-za-sproveduvanje-na-javnite-nabavki/

Помошни онлајн извори

Вовед во веб-страниците и содржината на етичките кодекси на компаниите
Јавниот и приватниот сектор постепено почнаа да ја сваќаат важноста на етичките принципи, стандарди, препораки и упатства, како неопходна алатка за успешно управување во работата. Како што се гледа, намерно се користат имиња како стандарди, препораки и упатства токму со цел да укажуваат на нивниот законски, необврзувачки карактер. Прифаќањето и примената на соодветни кодекси на однесување станува стандард за оперативна процедура во глобалните бизнис трендови. Различните типови на кодекси се воспоставени за неколку причини: за нивната загубена доверба во јавноста како и за работењето на државните институции или големите коорпорации, корупцијата, подмитувањето и слично.
Добрата карактеристика на постојните етички кодекси е дека тие не следат определен модел, што значи дека не постои унифициран, единствен модел што ќе ги опфати сите принципи, за големината и начинот на нивното создавање. Нивната разновидност произлегува од тоа кој ги усвојува, причината за која се донесени и целта што треба да ја постигнат. Некои кодекси содржат одредби за нивно спроведување и следење во практиката, но и преземањето соодветни мерки за неуспехот од имплементацијата; некои се со чисто декларативен карактер и имаат недостаток на одредби за последиците од неуспехот при нивното имплементирање.
Помошни веб-линкови
На следните линкови се претставени позитивни примери за компаниите и организациите со добро функционирање на нивните етички кодекси. Ние бевме во контакт со нив додека овој кодекс се подготвуваше.
1.Македонска Развојна Фондација на Претпријатијата-http://mrfp.org.mk/
2.Це-Про-Сард- НВО- http://www.ceprosard.org.mk/MK/Pretpriemnistvo_uslugi.aspx
3. Водич за управување на акционерските друштва - ИФЦ - http://www.mse.org.mk/Repository/UserFiles/File/ZABERZATA/Publikacii/IFC-priracnik1-2.pdf
4.КОНЕКТ -НВО http://www.konekt.org.mk/web/en/component/content/article/34-konekt/84-dodeleni-nagradi-za-oop2010.html
5.Општествена Одговорност на Претпријатијата http://www.oop.mk/sto-e-oop.html

List of Companies that adopted a code of ethics

1.LUK oil company Code of ETHICS- http://www.lukoil.com.mk/poveke.php?id=358&language=mk
2.Code of the Economic Chamber of Tourism - http://sktm.org.mk/doc/kodeks%20na%20odnesuvanje.pdf
3.ALKALOID –Code of ETHICS - http://www.alkaloid.com.mk/content/Pdf/Kod_na_eticko_i_biznis_odnesuvanje.pdf
4,FERSPED- Code of ETHICS - http://www.fersped.com.mk/default.aspx?cId=222&Lan=MK
5 TITAN GROUP-Shared values and code of conduct of Titan Group - http://www.usje.com.mk/upload/ppForum/titan_katalog.pdf

Role of the Anti-corruption stakeholders

- SCPC

- Ministry of Justice of Republic of Macedonia
- Commission on prevention of competition
- CSR Coordinative Body
- UN Global compact
- Transparency International
- ZELS

6.Фармацефска комора на Македонија http://www.fk.mk/index.php?option=com_content&task=view&id=19&Itemid=34
7. Кодекс на практики во процесот на донесување одлуки http://www.coe.int/t/ngo/Source/Code_Macedonian_final.pdf
8. Еички кодекс за јавната администрација одговорна за јавни набавкит - https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:oU3ZP3BaSQIJ:bjn.gov.mk/dms/Publications/Eticki-kodeks-na-sluzbenicite-zadolzeni-za-sproveduvanje-na-javnite-nabavki/

Листа на компании со воведен етички кодекс

1.ЛУК Оил-http://www.lukoil.com.mk/poveke.php?id=358&language=mk
2.Стопанска Комора за Туризам на Македонија http://sktm.org.mk/doc/kodeks%20na%20odnesuvanje.pdf
3.АЛКАЛОИД-http://www.alkaloid.com.mk/content/Pdf/Kod_na_eticko_i_biznis_odnesuvanje.pdf
4.ФЕРШПЕД-http://www.fersped.com.mk/default.aspx?cId=222&Lan=MK
5.ТИТАН Групација- http://www.usje.com.mk/upload/ppForum/titan_katalog.pdf

Улога на институции во спречување на корупција

- Државна Комисија за Спречување на Корупција
- Министерство за Правда на Република Македонија
- Комисија за заштита на конкуренција
- Координативно Тело за Општествена Одговорност на Претпријатијата
- О.Н. Глобален Договор
- Транспарентност Интернационал
- Здружение на единиците на локалната самоуправа ЗЕЛС

БИЗНИС ЕТИЧКИ КОДЕКС

водич за
Македонската деловна
заедница

BUSINESS ETHICS CODE

guideline for
Macedonian Business
Community

www.businessmacedonia.com.mk